

Overijld toegepaste wetenschap

door W. G. Berkhout, soc. drs.

In de Verenigde Staten bestaat grote belangstelling voor de productiviteit van de groep. Men kan dit verklaren uit het feit, dat in dit land, althans naar de subjectieve overtuiging van de inwoners, groepsbesluiten veel belangrijker zijn dan die van individuen. De wijzen waarop veranderingen in groepen optreden worden er o.a. bestudeerd door de leerlingen van Kurt Lewin, die in 1945 het Research Center for Group Dynamics oprichtte, dat verbonden werd aan het Massachusetts Institute of Technology. Dit centrum werd enkele jaren later overgeplaatst naar de Universiteit van Michigan in Ann Arbor. Hier heeft thans Ronald Lippitt de leiding na de te vroege dood van Lewin, terwijl aan het M.I.T. het werk wordt voortgezet door Alexander Bavelas.⁵⁾

Tijdens een verblijf in de V.S. kreeg ik een ongezochte gelegenheid iets waar te nemen van de van Ann Arbor uitstralende invloed, die tot uiting kwam via de in Bethel, Maine georganiseerde National Training Laboratories in Group Development. Dit plaatsje is nu reeds in het sociaal-paedagogische werk een begrip geworden. Ik had de gelegenheid de gemimeografeerde rapporten van het laboratorium van 1951 ten dele door te nemen.¹⁾ De lectuur deed mij twijfelen aan de waarde van het daar verzamelde materiaal, maar vooral aan de juistheid dit Laboratorium het karakter van een trainingscentrum te geven. De aanwezige onderwijzensmensen, officieren, maatschappelijke werkers etc. die gelijktijdig als proefkonijn en leerling optraden, voelden zich kennelijk sterk geremd door de voortdurend aanwezige waarnemers, die „als gieren" zich daar verzamelden waar in een groep een mooi conflict ontstond. Ik sprak verschillende deelnemers en over het algemeen werd in deze gesprekken de indruk uit het geschreven rapport bevestigd.

Men ging uit van een door W. R. Bion ontwikkeld begrippenstelsel, door hem in een reeks artikelen onder de titel „Experiences in Groups" gepubliceerd in het tijdschrift „Human Relations" in de jaren 1948 tot en met 1950. Behalve sterk sociologistische klanken over groepsmentaliteiten treden hierin een drietal basis-hypothesen ter classificatie van de emotionele verlangens van een groep op de voorgrond. Ten eerste de vecht-vlucht categorie, waarbij vastgelegd wordt in hoeverre de leden van de groep het groepswerk aanvallen of zich aan het groepswerk onttrekken. Ten tweede de paar-categorie of kortweg de klikjesgeest, die in de groep optreedt, en ten derde de afhankelijkheids-categorie, naar de mate waarin men een

beroep doet op de leider van de groep. Deze drie categorieën blijken sterk negatief te worden gewaardeerd en gesteld tegenover de „goede” categorie: de werk-categorie, waarbij de bereidheid bij de leden van de groep om samen het probleem op te lossen als argument wordt genomen. Hier wordt het *a priori* juist zijn van de groepsovertuiging in feite gepostuleerd; van de leden van de groep wordt verwacht, dat zij hun eigen overtuiging, hun „inner-directedness” om Riesman’s term te gebruiken, opzij zetten om zich te laten leiden door de groep. Dus „otherdirected” zijn is het juiste.²⁾ Critiek op de groep wordt als rationalisatie van het eigenbelang afgedaan. Ik kreeg niet de indruk, dat Ter Braak erg ingenomen zou zijn geweest met deze poging het ressentiment te beheersen door het als zodanig te denken en als zodanig te behandelen.³⁾ Bij de enthousiaste leerlingen van Bethel, Maine — ik heb ook kritisch ingestelden ontmoet — viel mij een ressentiment tegen de ratio op en tegen de mensen, die het durven om voor hun eigen overtuiging te blijven staan. Het lijkt het oude vraagstuk, namelijk in hoeverre inderdaad de man in de straat met zijn hem toegekende deugden van een zuiver hart, méér bijdraagt tot het goed functioneren van de samenleving dan de intellectueel, die door kennis tot deugd meent te komen in overeenstemming met de Griekse ethica.⁴⁾ Het resultaat van de opvattingen van het Laboratorium zou dan ook hypothetisch kunnen uitlopen op een scherp conflict in elke groep, die op deze wijze gaat zoeken naar de motieven van de meningen der leden van de groep in plaats van te zoeken naar de waarheid van de uitgesproken oordelen. Twee pogingen tot toepassing, waarover ik gegevens kon verzamelen bleken geheel te verlopen volgens de zo even genoemde hypothetische ontwikkeling. Een wijze Quaker, die een van deze pogingen met mij besprak, schudde zijn hoofd en zeide: Men volgt wel heel andere wegen om een groepsbeslissing te verkrijgen dan de Quakers en dat is het gevolg van een onjuiste mensbeschouwing.

Typisch is ook de uit de protocollen blijkende teleurstelling over het feit dat bij een „Brainstorming session” (d.w.z. een bijeenkomst waarbij elk lid van de groep ter tafel brengt wat het weet over een ter discussie gesteld onderwerp) geen afdoend antwoord werd gevonden op de gestelde vraag. In dit geval werd het onderwerp gevormd door de kenmerken van goed burgerschap. De conclusie luidde, dat het onderwerp binnen het gestelde tijdsbestek te moeilijk was. Wist men niet, wat Socrates reeds wist, namelijk dat men met deze discussiemethode alleen leert niets te weten, behalve dan wat de eigen daemon influistert? Het is begrijpelijk, dat de jonge sociale wetenschappen zoeken naar een overwinning van een Socratisch scepticisme. Ik geloof echter, dat de hier ingeslagen weg bepaald niet de juiste is. Voortijdig resultaten willen bereiken kan het aanzien van de wetenschap slechts schaden. Dan gaat mijn sympathie veel meer uit naar de in stilte uiterst ingenieus werkende Bavelas. Hier is meer dan ergens sprake

van rigoreus gecontroleerde experimenten in de sociale wetenschappen, ⁵⁾ Men vergat in Bethel, Maine de betekenis van de impressie op de leek van de eigen wetenschappelijke expressie. ⁶⁾

- 1) Voor gegevens over een eerder Laboratorium, zie R. Lippitt, *Training in Community Relations*, Harvard, 1949.
- 2) D. Riesman, *The Lonely Crowd*, Yale, 1950.
- 3) M. ter Braak, „Van oude en nieuwe Christenen“, in *Verzamelde Werken III*, p. 378.
- 4) Vgl. B. Russell, *A History of Western Philosophy*, Londen, 1946, p. iii, en ook P. Sorokin's critiek op Moreno's Spontaniteitsbegrip in *Sociometry*, XII, Nos 1-3, pp. 215-224.
- 5) Een verslag van Bavelas' werk geeft beknopt Stuart Chase, *Roads to Agreement*, Harper 1951. Dit werk bevat ook een wat ironische beschrijving van Bethel-Maine aan het werk.
- 6) Vgl. Ichheiser, „Misunderstandings in Human Relations“, *Am. J. of Soc.* LV, 2, part 2.

Was geschieht auf dem Lande?

von Dr R. Pflaum

UNESCO-Institut für Sozialwissenschaften, Köln

Ende Juli hatte die Soziographische Gesellschaft in Frankfurt aus Anlass ihrer Jahresversammlung einen Kreis von Fachleuten zu einem Colloquium über das Thema „Was geschieht auf dem Lande?“ geladen. Als Grundlage für die Diskussion diente ein sorgfältig für diesen Zweck zusammengetragenes Zahlenmaterial. Daraus geht die beachtliche Tatsache hervor, dass in der Bundesrepublik Deutschland von einem eigenständigen, unvermischten Bauerntum selbst in den kleinen Landgemeinden nicht mehr gesprochen werden kann.

Von den 47,6 Mill. Einwohnern der Bundesrepublik lebten 1950 42,5 % in Orten mit weniger als 5000 Einwohnern. Sie galten damit statistisch als Landbevölkerung. Von diesen 20,2 Mill. sind jedoch 6,7 Mill. ausschliesslich in der Landwirtschaft tätig. Selbst in industriearmen und siedlungsarmen Landkreisen ist ein Prozentsatz von 35 % Berufsangehörigen in Land- und Forstwirtschaft ausgesprochen hoch. Dagegen liegen für 33 % der 5 Mill. Industriebeschäftigten der Bundesrepublik 1951 die Arbeitsplätze auf dem Lande, d.h. in Landkreisen. Die Landbevölkerung der Bundesrepublik setzt sich heute also aus einer kleineren Gruppe von Erwerbslandwirten und einer zahlenmässig grösseren Gruppe von in anderen Berufen Tätigen zusammen. Dabei herrscht die Form der Kombination verschiedener Unterhaltsquellen